

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-88-28>

УДК 005.412:005.8:616-036.82:355.11

РЕІНЖИНІРИНГ ЯК СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

REENGINEERING AS A MODERN TOOL FOR THE STRATEGIC DEVELOPMENT OF AN EFFECTIVE REHABILITATION SYSTEM FOR MILITARY PERSONNEL

Трішин Федір Анатольовичкандидат технічних наук, доцент,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5994-3538>**Д'яконова Анджела Костянтинівна**доктор технічних наук, професор,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6895-0780>**Стрікаленко Тетяна Василівна**доктор медичних наук, професор,
Одеський національний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5836-6887>**Trishyn Fedir, Dyakonova Andzhela, Strikalenko Tatyana**
Odessa National Technological University

В умовах розв'язаної російським агресором повномасштабної війни, питання ефективності реабілітації постраждалих військовослужбовців набуває для України стратегічного значення. Збереження життя і здоров'я учасників бойових дій є актуальною проблемою, рішення якої вимагає активної участі фахівців різних галузей і напрямків діяльності. Лікування військовослужбовців з сучасними бойовими травмами потребує впровадження новітніх технологій відновлення, а після проведеного спеціалізованого лікування – ефективної комплексної реабілітації. Реінжиніринг системи реабілітації травмованих учасників бойових дій спрямований на перебудову ключових процесів лікування та оздоровлення військовослужбовців, створення ефективної комплексної системи медичного, фізичного і психологічного відновлення здоров'я, соціальної адаптації та професійної діяльності.

Ключові слова: військовослужбовці, фізичні травми, психологічні розлади, реінжиніринг, соціальна адаптація.

In the conditions of a full-scale war unleashed by the Russian aggressor, the issue of the effectiveness of the rehabilitation of injured servicemen is of strategic importance for Ukraine. Preservation of life and health of combatants in today's conditions is an urgent problem, the solution of which requires the active participation of specialists from various fields and areas of activity. After receiving specialized treatment in military hospitals, servicemen need comprehensive rehabilitation using the latest technologies and natural healing resources. As a result of physical injuries, post-traumatic stress disorders and traumatic brain injuries, servicemen returning after active combat operations have problems related to adaptation to civilian life, professional and social activities, and family relationships. The growing number of injured servicemen with physical and psycho-emotional injuries requires the formation of an effective system of medical, physical, psychological rehabilitation and pedagogical measures for the rapid restoration of health, combat readiness and social adaptation. It should be noted that during active hostilities, the duration of the treatment processes and restoration of combat readiness of servicemen plays an important role. Therefore, the issue of treatment and rehabilitation of combatants with modern combat injuries is relevant and requires a systematic comprehensive approach, the use of the latest technologies, natural medical resources and the creation of an appropriate infrastructure. A comprehensive approach to the rehabilitation of combatants in sanatorium-resort facilities consists of implemented systems based on the use of the latest medical, physical

and psychological technologies, as well as an expanded range of social services, to restore functional activity lost as a result of injuries. Reengineering the rehabilitation system for military personnel is aimed at restructuring key processes of treatment and recovery, creating an effective comprehensive system of medical, physical and psychological health restoration of combatants and social adaptation to full-fledged civilian life and professional activity.

Keywords: military personnel, physical injuries, psychological disorders, reengineering, social adaptation.

Постановка проблеми. Розгортання російським агресором бойових дій на території України супроводжується постійно зростаючою кількістю поранених і травмованих захисників нашої держави. Використання сучасної бойової техніки та озброєння, висока динамічність бойових дій, призводять до отримання військовослужбовцями травм різного ступеню важкості і психоемоційних розладів. Для збереження життя, лікування психоемоційних розладів та запобігання посттравматичних синдромів, необхідно швидко реагувати на наслідки травматизації учасників бойових дій. Тому проблема реабілітації постраждалих військовослужбовців є актуальною і потребує комплексного медичного, фізичного, психологічного і соціального підходу для створення ефективної системи лікування і відновлення, повернення боєздатності та соціальних навичок учасникам бойових дій.

Інтеграція міжнародного досвіду організації відновлення ветеранів війни до українських реалій є ключовою умовою створення ефективної системи реабілітації, яка буде сприяти відновленню фізичного і психоемоційного стану здоров'я учасників бойових дій, соціальній інтеграції у суспільство та зміцненню родинних зв'язків.

Створення сучасної системи реабілітації учасників бойових дій, в умовах воєнного стану, відповідає Законам України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» [1], «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [2], наказі Міністерства оборони України «Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України» [3], а також наказі Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку організації надання реабілітаційної допомоги на реабілітаційних маршрутах» [4].

Реінжиніринг системи реабілітації травмованих і постраждалих учасників бойових дій передбачає радикальну перебудову поточних процесів лікування і оздоровлення, засновану на мультидисциплінарному підході, впровадженні індивідуалізованих програм відновлення для кожного військовослужбовця, вико-

ристанні сучасного обладнання, інноваційних технологій, новітніх методів та широкого спектру природних лікувально-оздоровчих ресурсів, що потребує створення відповідної інфраструктури та адекватної моделі реабілітації.

Отже, розробку і впровадження сучасної системи реабілітації необхідно розглядати як стратегічний напрямок діяльності, який дозволить відновити здоров'я учасників бойових дій, зміцнити обороноздатність, повернути ветеранів війни до активного цивільного життя і, за рахунок збереження працездатного населення, забезпечити соціальну стабільність нашої держави.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Військовослужбовці під час бойових дій знаходяться під впливом інтенсивних психоемоційних чинників, які, у поєднанні з фізичними травмами різного ступеню важкості, призводять до фізичного і психологічного виснаження. Майже всі військовослужбовці, що повертаються з зони бойових дій, потребують не тільки лікування, але й психологічної допомоги. Тому, проблему реабілітації постраждалих учасників бойових дій необхідно розглядати як одну з вагомих складових безпеки і соціальної стабільності нашої держави. Дуже важливо, щоб сучасна система реабілітації комплексно охоплювала медичні, психологічні та соціальні методи лікування травмованих учасників бойових дій, сприяла відновленню їх боєздатності, працездатності та соціальній адаптації, поверненню до умов цивільного життя.

Враховуючи умови сьогодення, в Україні виникла гостра потреба у розробці та впровадженні сучасних національних комплексних програм реабілітації постраждалих учасників бойових дій, що стало поштовхом до численних наукових досліджень у різних напрямках діяльності.

Наукові праці Бабова К. Д. з співавторами [5; 6] присвячено дослідженню теоретичних та практичних проблем медичної допомоги у реабілітаційних центрах та санаторно-курортних закладах України. Ковальчук Р., Шинкарук В. та Гриців М. [7] досліджували вплив фізкультурно-спортивної реабілітації на відновлення функціональних можливостей

учасників бойових дій після отриманих травм. Мельник С. і Мельник Ж. [8], досліджуючи процес соціальної адаптації і відновлення функцій особистості, сформували перелік сучасних соціально-психологічних технологій і методів для подолання психоемоційної травми учасників бойових дій та адаптації їх до умов цивільного життя. Пашковським С. М. [9] проведено аналіз результатів наданих реабілітаційних послуг, який засвідчив необхідність радикального покращення процесу реабілітації за рахунок удосконалення організаційних форм надання послуг, використання новітнього обладнання, застосування інноваційних, більш ефективних, методичних прийомів процесу відновлення. Бриндіков Ю. Л. [10] дослідив проблеми та чинники впливу родин учасників бойових дій на процес відновлення і обґрунтував доцільність проведення родинної психотерапії під час реабілітації військовослужбовців для швидкого одужання і збереження родинних зв'язків. Бідучак А. С. [11] провів порівняльний аналіз існуючих практик реабілітації в Україні та світі і зазначив, що у країнах, які мають військовий досвід, реабілітація постраждалих учасників бойових дій охоплює комплекс медичної, психологічної, фізичної, соціальної, трудової та професійної допомоги, що забезпечує їх повернення до повноцінного соціального життя, тощо.

Україна, яка знаходиться в процесі розбудови ефективної комплексної багатофункціональної системи реабілітації і модернізації існуючої системи охорони здоров'я у відповідності з міжнародними стандартами, стикається з певними труднощами, що ускладнює роботу в цьому напрямку. Найбільш вагомими з них являються: – неузгодженість міжвідомчої взаємодії тому, що проблемою реабілітації одночасно займається кілька міністерств; – обмежена кількість спеціалізованих реабілітаційних центрів з сучасним обладнанням і фаховим персоналом; – недостатня кількість кваліфікованих фахівців, що володіють сучасними технологіями та інноваційними методами відновлення фізичного та психологічного здоров'я; – нерівномірне розташування по регіонах України закладів, які здатні надати кваліфіковані реабілітаційні послуги, що ускладнює можливість одержання своєчасної допомоги постраждалим учасникам бойових дій та ветеранам війни тощо.

Аналіз теоретичних досліджень і набутого фахового досвіду відновлення учасників бойових дій свідчить, що в Україні необхідно: – впроваджувати сучасні ефективні

моделі комплексної реабілітації постраждалих учасників бойових дій; – відкривати на базі районних лікарень відділення реабілітації, оснащених новітнім обладнанням: – будувати нові реабілітаційні центри, послуги яких відповідають вимогам міжнародним стандартам; – відкривати реабілітаційні відділення на базі переобладнаних готельних комплексів; – проводити модернізацію санаторно-курортних закладів і переоснащення їх сучасним обладнанням; – готувати фахівців і створювати мультидисциплінарні мобільні команди, які володіють сучасними стандартними та інноваційними методами реабілітації, тощо.

На ключовому етапі багатовекторної системи відновлення учасників бойових дій, особливого значення набувають лікувально-оздоровчі послуги санаторно-курортних закладів, рекреаційна та сервісна діяльність готельних комплексів, які завдяки модернізації і впровадженню сучасних комплексних систем реабілітації, гармонізованих з природними лікувальними засобами, значно прискорюють процеси реабілітації травмованих учасників бойових дій. Тому, реінжиніринг системи реабілітації постраждалих учасників бойових дій на підприємствах санаторно-курортних закладів та готельних комплексів необхідно розглядати як перспективний напрямок ефективного розвитку системи реабілітації для відновлення здоров'я та боєздатності військовослужбовців, що дуже важливо в умовах активних бойових дій.

Формування цілей статті. Таким чином, система реабілітації учасників бойових дій має відповідати вимогам сьогодення, враховувати міжнародний досвід і забезпечувати комплексну допомогу військовослужбовцям на всіх етапах лікування, оздоровлення, психологічного відновлення та соціальної адаптації. Як свідчать досвід розвинених країн світу, для підвищення ефективності реабілітації військовослужбовців, необхідно використовувати мультидисциплінарний підхід і створювати комплексну систему допомоги постраждалим учасникам бойових дій за міжнародними стандартами.

Метою статті є реінжиніринг системи реабілітації військовослужбовців і створення моделі ефективної національної комплексної системи відновлення здоров'я та боєздатності учасникам бойових дій, повернення працездатності ветеранам війни, забезпечення їх соціальної адаптації до цивільного життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Умови сьогодення потребують пере-

осмислення традиційних підходів до відновлення здоров'я та переходу до інноваційних моделей допомоги постраждалим учасникам бойових дій, які засновані на міжнародних стандартах і національному практичному досвіді відновлення травмованих військовослужбовців. Оновлення і модернізація системи реабілітації учасників війни відноситься до пріоритетних напрямків діяльності нашої держави. Досвід країн, які приймали участь у воєнних конфліктах (США, Ізраїль, Велика Британія, Канада), свідчить про необхідність системного комплексного підходу до організації реабілітації постраждалих військовослужбовців, який охоплює медичну, психологічну, фізичну, соціальну і професійну допомогу учасникам війни.

В Україні започаткована національна мережа реабілітаційних центрів для поранених учасників війни RECOVERY із сучасним інноваційним обладнанням та з урахуванням вимог інклюзивності приміщень, які відкриваються в шпиталях та лікарнях обласних центрів. Враховуючи зростаючу кількість травмованих військовослужбовців, складність отриманих травм і психоемоційних розладів, в Україні необхідно розвивати і розширювати системи реабілітаційних послуг для учасників бойових дій, використовуючи всі існуючі можливості нашої держави. Зокрема, важливо задіяти розташовані в курортних зонах санаторії та готельні комплекси. За досвідом країн, які розробляли і розвивали системи реабілітації для постраждалих ветеранів війни, саме такі комплекси після модернізації, переоснащення і фахового забезпечення разом з санаторіями можуть бути включені в загальну мережу реабілітаційних маршрутів відновлення учасників бойових дій [12].

Після спеціалізованого лікування у військових шпиталях, для відновлення здоров'я, повернення боєздатності чи працездатності, втрачених у зв'язку з отриманими травмами, учасникам війни необхідна ефективна комплексна реабілітація з використанням різноманітних видів допомоги, які призначаються фахівцями індивідуально для кожного військовослужбовця в залежності від отриманих травм і психоемоційного стану: психологічна, фізична, соціальна, дружня, родинна, освітня, професійна, анімал- та бізнес-реабілітація тощо.

Особливо важливим напрямком реабілітаційних послуг, як стверджують фахівці з охорони здоров'я, є розробка комплексних заходів, спрямованих на попередження проблем,

пов'язаних з психоемоційним і посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) учасників бойових дій та їх наслідками, що безпосередньо впливає на боєздатність нашої армії та рівень соціального напруження в суспільстві. Отже, важливо зазначити, що психоемоційні розлади спостерігається не тільки у військовослужбовців, а також у людей з прифронтових територій, які теж потребують фахової допомоги.

Значну роль у системі реабілітації відіграє фізична реабілітація військовослужбовців, яка допомагає покращити рухові функції після тривалого лікування у шпиталях та відновити фізичні можливості організму, силу і витривалість, а також сприяє формуванню психологічної витримки, зниженню загрози інвалідності та подальшій соціальній адаптації.

Впровадження інформаційних технологій відкриває можливість значно покращити процеси реабілітації і скоротити тривалість одужання. Для військовослужбовців, які отримали травми опорно-рухового апарату, втратили кінцівку, для відновлення фізичного стану та повернення працездатності використовуються роботизовані крокові системи, екзо-скелети, робото-рукавички, тобто механотерапія, гідрокінезітерапія, фахові масажі тощо. Отже, використання роботизованої техніки в системі реабілітації стає критично важливим напрямком, спрямованим на відновлення фізичних функцій організму після важких травм та ампутацій, забезпечує підвищення фізичної мобільності, повернення до повноцінного цивільного життя. Необхідно враховувати, що відділення реабілітаційного відновлення важко-травмованих і маломобільних пацієнтів потребують певних інфраструктурних змін, спрямованих на забезпечення інклюзивної і безбар'єрної доступності послуг і комфорту для пацієнтів з обмеженими можливостями. Такими заходами мають бути обладнання широких дверей та коридорів, роликівих сходів, пандусів, спеціально обладнаних /готельних/ номерів для зручного користування, санітарних кімнат і душевих тощо. Зростає також нагальна потреба учасників бойових дій у соціальній і професійній реабілітації. Проведення соціальної реабілітації є вкрай необхідним для інтеграції ветеранів війни у суспільство, відновлення соціального статусу, адаптації до умов цивільного життя. Для соціальної реабілітації військових застосовуються методи групової терапії, різноманітні тренінги, індивідуальна робота з пацієнтами та їх родинами

тощо. Ерготерапевти допомагають пацієнтам з травмами опорно-рухового апарату стати максимально самостійними і незалежними у повсякденному побуті та інтегруватись у суспільство. Комплексний підхід до реабілітації відкриває можливості ветеранам війни заново будувати соціальні навички, відновити старі та налагодити нові соціальні контакти тощо.

Професійна реабілітація спрямована на підготовку ветеранів війни до відновлення довоєнних професійних навичок або перекваліфікації. За бажанням, навчання у освітніх закладах відкриває можливість ветеранам війни освоїти нові спеціальності або підвищити кваліфікацію та адаптуватися до вимог сучасного ринку праці.

Отже, реінжиніринг як сучасний інструмент стратегічного розвитку ефективної системи реабілітації військовослужбовців, учасників і ветеранів війни потребує створення і функціонування цілісної системи, яка охоплює досвід і ресурси різних напрямків відновлення – охорони здоров'я, соціального захисту, освіти та підтримки громадянського суспільства.

Не менш важливим є те, що для отримання необхідної фахової допомоги у центрах реабілітації, які розташовані в обласних центрах, ветеранам війни часто необхідно долати десятки кілометрів, що завжди пов'язано з певними труднощами, чергами і станом здоров'я. Тому, для розширення можливості отримання учасниками бойових дій і ветеранам війни своєчасних реабілітаційних мультидисциплінарних послуг, доцільним є відкриття реабілітаційних відділень на базі районних багатопрофільних лікарень, для надання необхідної фахової допомоги як військовослужбовцям, так і постраждалому цивільному населенню.

Для підвищення ефективності системи реабілітації військовослужбовців в умовах модернізованих санаторіїв і готельних комплексів нашої держави, необхідно гармонізувати міжнародні стандартні методи відновлення з вітчизняними, до складу яких входить використання природних лікувальних ресурсів, таких як клімат, лікувальні грязі, мінеральні та термальні води, ропа лиманів, а також методи фармакології та дієтотерапії, що дозволить прискорити загоєння ран, відновити фізичний і психоемоційний стан, сприяти соціальній адаптації [13].

Слід зазначити, що відкриття відділень реабілітації на базі санаторіїв та готельних комплексів, модернізованих у відповідності до вимог травмованих учасників війни, відкриває також перспективи для людей з особли-

вими потребами і обмеженими можливостями щодо відпочинку і оздоровлення на курортах нашої держави у післявоєнний період, що буде сприяти розвитку інклюзивному туризму.

Під час лікування і оздоровлення військово-службовці отримують повноцінне, збалансоване за вмістом харчових і біологічно цінних речовин харчування, що дуже важливо для підтримки енергетичного стану організму та імунної системи, регенерації травмованих тканин і м'язів, запобігання інфекційним ускладненням від отриманих травм [14]. Сумісне використання реабілітаційних послуг з раціоном харчування, яке відповідає індивідуальним потребам організму кожного пацієнта, сприятиме стабілізації нервової системи, зменшенню запалень, швидкому загоєнню ран, загальному покращенню фізичного стану організму. Результати фахових досліджень свідчать, що відкриття відділень реабілітації у санаторіях і готельних комплексах створює можливість військовослужбовцям лікуватись і оздоровлюватись разом з родиною, відчувати її турботу і підтримку, що сприяє внутрішньому спокою і швидкому відновленню фізичного та психічного стану постраждалих учасників бойових дій.

Отже, реабілітаційний цикл лікування та відновлення учасників бойових дій потребує створення системної, науково обґрунтованої моделі реабілітації, яка базується на комплексному використанні стандартизованих медичних, психологічних, фізичних та соціальних методів, інтегрованих з методами фізіотерапії та використанням природних лікувальних ресурсів, що сприятиме підвищенню ефективності системи реабілітації. Отже, основні природні ресурси, зокрема, мінеральні води різного складу для пиття та для ванн, нормалізують обмін речовин, заспокоюють нервову систему, лікувальні грязі (мулові, торф'яні) мають протизапальний та знеболюючий ефект, а кліматичні чинники – морське, гірське, лісове та степове повітря, перебування в соляних шахтах – ефективні при стресах, порушеннях сну та дихання тощо.

Таким чином, алгоритм створення моделі реабілітації має включати кілька блоків:

1. Аналітичний блок призначений для оцінки потреб і ресурсів. На цьому етапі відбуваються: аналіз виду поранення та оцінка психологічного стану учасника війни; формування груп військових з певними травмами; проведення оцінки наявних природних та інших лікувальних засобів, які здатні забезпечити регенерацію пошкоджених тканин, зменшення

больового та посттравматичного синдрому, нормалізацію психоемоційного стану тощо.

2. Проектний блок включає створення мультидисциплінарної команди з фахівців різних спеціальностей, які володіють сучасними стандартними методами реабілітації і фізіотерапевтичними методами оздоровлення – психотерапевт, фізіотерапевт, дієтолог тощо.

3. Блок вибору індивідуального реабілітаційного маршруту включає: діагностичне комплексне обстеження з визначенням оцінки фізичного стану, рухливості, рівня болю тощо; розробку індивідуальних планів для кожного військовослужбовця з графіком процедур, адаптованих до його поранення; визначення природно-терапевтичної спрямованості, яка включає бальнеотерапію (ванни з мінеральною водою для зняття запалень і розслаблення м'язів), грязе-/пелоїдотерапію, кліматотерапію (аеротерапію, геліотерапію тощо), ландшафтотерапію, лікувальну фізкультуру на свіжому повітрі, фізичну та психологічну реабілітацію, у тому числі арт-терапію, медитацію на природі тощо.

4. Блок моніторингу процесу відновлення та корекції програми реабілітації, який

включає регулярні перевірки ефективності та корегування плану в сторону збільшення або зменшення навантаження, додавання нових оздоровчих заходів тощо.

Висновки. Проблему реабілітації постраждалих учасників бойових дій необхідно розглядати як одну з складових національної безпеки і соціальної стабільності нашої держави. Перебудова системи реабілітації військовослужбовців і створення моделі відновлення з використанням природних лікувальних ресурсів відкриває можливість підвищити ефективність та результативність реабілітаційних послуг в умовах санаторних і готельних комплексів шляхом створення індивідуальних комплексних міждисциплінарних програм реабілітації для кожного постраждалого військовослужбовця. Стратегічно важливим напрямком діяльності України має стати адаптація використовуваних реабілітаційних заходів до реальних потреб захисників нашої держави, перетворення системи реабілітації на гнучкий та ефективний інструмент відновлення їх здоров'я, збереження боєздатності і професійної діяльності, підтримки та адаптації до повноцінного цивільного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України від 03.12.2020 № 1053-IX. Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (дата звернення: 05.05.2026), (Україна).
2. Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII (зі змінами від 03.07.2020 № 720-IX). Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 05.05.2026), (Україна).
3. Наказ Міністерства оборони України від 04.11.2016 № 591. Про затвердження Інструкції про організацію санаторно-курортного лікування, медичної та медико-психологічної реабілітації у Збройних Силах України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1538-16#n12> (дата звернення: 05.05.2026), (Україна).
4. Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 2083 від 16.11.2022 р. Про затвердження Порядку організації надання реабілітаційної допомоги на реабілітаційних маршрутах. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE38852> (дата звернення: 05.05.2026), (Україна).
5. Заболотна, І. Г., Бабова, І. К. (ред). Реабілітація військовослужбовців з травмами опорно-рухового апарату та черепно-мозковою травмою в умовах санаторно-курортних і реабілітаційних центрів: методичний посібник – Одеса: КП ОМД, 2022. 57 с. (дата звернення 05.05.2026), (Україна).
6. Бабов, К. Д. (ред). Реабілітація військовослужбовців в умовах санаторно-курортних та реабілітаційних закладів: монографія. / Одеса: «Поліграф», 2023. 80 с. (дата звернення 05.05.2026), (Україна).
7. Ковальчук, Р., Шинкарук, В., Гриців, М. Роль фізкультурно-спортивної реабілітації у відновленні функціональних можливостей військовослужбовців після бойових поранень. // *Освіта. Інноватика. Практика*. 2025. Том 13, № 2. С. 53–59. URL: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i2-007> (дата звернення: 05.05.2026), (Україна).
8. Мельник Л., Мельник Ж. Соціально-психологічні основи реабілітації в соціальній роботі: теоретичний аспект. // *Ввічливість. Humanitas*. 2025. №1. С. 93–104. URL: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.1.14> (дата звернення: 05.05.2026), (Україна).
9. Бідучак, А С. Реабілітація військовослужбовців у країнах світу та в Україні // *Буковинський медичний вісник*, 2025. Т.29, № 4 (118). С.130–136. URL: <https://doi.org/10.24061/2413-0737.29.4.116.2025.21> (дата звернення: 05.05.2026), (Україна).

10. Бриндіков, Ю. Л. Потенціал сімейної психотерапії у процесі здійснення реабілітації сімей військовослужбовців учасників бойових дій // *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2018. Том 7, № 1. С. 84–97. (дата звернення 05.05.2026), (Україна).
11. Пашковський, С. М., Кальниш, В. В., Сергета, І. В. Оцінка ефективності надання реабілітаційної допомоги на основі відновлення адаптаційного потенціалу військовослужбовців з урахуванням окремих біографічних характеристик // *Український журнал з проблем медицини праці*. 2024. Т. 20, № 4. URL: <https://doi.org/10.33573/ujoh2024.04.266> (дата звернення: 05.05.2026), (Україна).
12. Панова. А. В., Пушка. О. С., Шаран. Л. О. Впровадження комплексних реабілітаційних заходів для військовослужбовців у готельному підприємстві // *SWorldJournal*. 2024. Issue 28, Part 3. Рр. 70–78. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/47980> (дата звернення: 05.05.2026), (Україна).
13. Бабов, К. Д., Безверхнюк, Т. М (ред). Природні лікувальні ресурси Одеської області: історія та сучасність. / Одеса: ДУ «Укр. НДІ МР та К МОЗ України», 2022. 44 с. (дата звернення 05.05.2026), (Україна).
14. Д'яконова, А., Стрікаленко, Т., Жовтяк, К. Управління якістю харчування військовослужбовців. // *Економіка та суспільство*, 2025. Вип. 79. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-118>. (дата звернення: 05.05.2026), (Україна).

REFERENCES:

1. Law of Ukraine dated 03.12.2020 No 1053-IX. [On Rehabilitation in the Healthcare Sector]. DOI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text>. (access date 05.05.2026), (In Ukrainian).
2. Law of Ukraine dated 20.12.1991 No 2011-XII (as amended on 03.07.2020 No 720-IX). [On the Social and Legal Protection of Military Personnel and Their Families]. DOI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>. (access date 05.05.2026), (In Ukrainian).
3. Order of the Ministry of Defense of Ukraine dated 04.11.2016 No 591. [On the Approval of the Instructions on the Organization of Sanatorium and Resort Treatment, Medical and Medical-Psychological Rehabilitation in the Armed Forces of Ukraine]. DOI: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1538-16#n12>. (access date 05.05.2026), (In Ukrainian).
4. Order of the Ministry of Health of Ukraine date 16.11.2022 No 2083. [On the Approval of the Procedure for Organizing the Provision of Rehabilitation Assistance Along Rehabilitation Routes]. DOI: <https://ips.ligazakon.net/document/RE38852>. (access date 05.05.2026), (In Ukrainian).
5. Zabolotna, I. H., Babova, I. K. (eds.) (2022) Reabilitatsiia viiskovosluzhbovtziv z travmamy oporno-rukhovoho aparatu ta cherepno-mozkovoiu travmoiu v umovakh sanatorno-kurortnykh i reabilitatsiinykh tsentriv: metodychnyi posibnyk/ [Rehabilitation of Military Personnel with Musculoskeletal Injuries and Traumatic Brain Injuries in Sanatoriums, Resorts, and Rehabilitation Centers: A Methodological Guide]. Odesa: KP OMD. [57] p. (access date 05.05.2026), (In Ukrainian).
6. Babov, K. D. (ed.). (2023) Reabilitatsiia viiskovosluzhbovtziv v umovakh sanatorno-kurortnykh ta reabilitatsiinykh zakladiv: monohrafiia. [Rehabilitation of Military Personnel in Sanatoriums, Resorts, and Rehabilitation Facilities: A Monograph]. Odesa: «Polihraf», [80] p. (access date 05.05.2026), (In Ukrainian).
7. Kovalchuk, R., Shynkaruk, V. & Hrytsiv, M. (2025). Rol fizkulturno-sportyvnoi reabilitatsii u vidnovlenni funktsionalnykh mozhlyvostei viiskovosluzhbovtziv pislia boiovykh poranen. [The Role of Physical Education and Sports Rehabilitation in Restoring the Functional Abilities of Service Members Following Combat Injuries]. In: *Osvita. Innovatyka. Praktyka*. Vol. 13, No 2. pp. [53–59]. DOI: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i2-007> (access date 05.05.2026), (In Ukrainian).
8. Melnyk, L., Melnyk, Zh. (2025) Sotsialno-psykholohichni osnovy reabilitatsii v sotsialnii roboti: teoretychnyi aspekt. [The Sociopsychological Foundations of Rehabilitation in Social Work: A Theoretical Perspective]. In: *Vvichlyvist. Humanitas*. No 1. pp. [93–104]. DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas /2025.1.14> (access date 05.05.2026), (In Ukrainian).
9. Biduchak, A.S. (2025) Reabilitatsiia viiskovosluzhbovtziv u krainakh svitu ta v Ukraini. [Rehabilitation of Military Personnel Around the World and in Ukraine]. In: *Bukovynskyi medychnyi visnyk*, Vol. 29, No 4 (118). pp. [130–136]. DOI: <https://doi.org/10.24061/2413-0737.29.4.116.2025.21>. (access date 05.05.2026), (In Ukrainian).
10. Bryndikov, Yu. L. (2018) Potentsial simeinoi psykhoterapii u protsesi zdiisnennia reabilitatsii simeii viiskovosluzhbovtziv uchasnykiv boiovykh dii. In: *Profesiina osvita: metodolohiia, teoriia ta tekhnolohii*. Vol. 7, No 1. pp. [84–97]. (access date 05.05.2026), (In Ukrainian).
11. Pashkovskiy, S. M., Kalnysh, V. V. & Serheta, I. V. (2024) Otsinka efektyvnosti nadannia reabilitatsiinoi dopomohy na osnovi vidnovlennia adaptatsiinoho potentsialu viiskovosluzhbovtziv z urakhuvanniam okremykh biohrafichnykh kharakterystyk. [Assessment of the Effectiveness of Rehabilitation Assistance Based on the

Restoration of Military Personnel's Adaptive Potential, Taking into Account Specific Biographical Characteristics]. In: *Ukrainskyi zhurnal z problem medytsyny pratsi*. Vol. 20, No 4. DOI: <https://doi.org/10.33573/ujoh2024.04.266>. (access date 05.05.2026), (In Ukrainian).

12. Panova, A. V., Pushka, O. S. & Sharan, L. O. (2024) Vprovadzhennia kompleksnykh rehabilitatsiinykh zakhodiv dlia viiskovosluzhbovtiv u hotelnomu pidpriemstvi. [Implementation of comprehensive rehabilitation programs for military personnel at a hotel]. In: *SWorldJournal*. Issue 28, Part 3. Pp. [70–78]. DOI:<https://dspace.nuft.edu.ua/handle/123456789/47980> (access date 05.05.2026), (In Ukrainian).

13. Babov, K. D., Bezverkhniuk, T. M (eds.) (2022) Pryrodni likuvalni resursy Odeskoi oblasti: istoriia ta suchasnist. [Natural Therapeutic Resources of the Odesa Region: History and the Present Day]. Odesa: State Institution "Ukrainian Research Institute of Medical Rehabilitation and Balneology of the Ministry of Health of Ukraine", [44] p. (access date 05.05.2026), (In Ukrainian).

14. Diakonova, A., Strikalenko, T. & Zhovtiak, K. (2025) Upravlinnia yakistiu kharchuvannia viiskovosluzhbovtiv. [Management of the Quality of Nutrition of Military Servants]. In: *Ekonomika ta suspilstvo*, Issue 79. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-118>. (access date 05.05.2026), (In Ukrainian).

Дата надходження статті: 23.06.2026

Дата прийняття статті до публікації: 04.08.2026

Дата публікації статті: 11.08.2026